

ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ В КОНТЕКСТІ ПІДВИЩЕННЯ ЇХ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ

Зоря С.П., аспірант

Полтавська державна аграрна академія

Проаналізовано стан та динаміку змін у розвитку сільськогосподарського виробництва. Досліджено основні аспекти стратегії інноваційного розвитку в контексті підвищення конкурентоспроможності підприємств аграрного сектору на основі формування відповідних обсягів інвестицій.

The condition and dynamics of changes in agricultural production development is analysed. It is investigated the basic aspects of strategy of innovative development in a context of increase of competitiveness of the enterprises agrarian to sector on the basis of formation of corresponding volumes of investments.

Постановка проблеми. Як відомо, Україна має один із найкращих потенціалів для розвитку сільського господарства у Європі. Однак, аби вести аграрний бізнес, потрібно на належному рівні володіти знаннями та навиками у сфері ефективного управління. Адже на відміну від промислового, аграрне виробництво чутливе до багатьох незалежних від підприємця чинників – погодних умов, родючості ґрунту тощо, тому методи підвищення ефективності підприємницької діяльності, саме в агропромисловому виробництві не завжди відповідають законам розвитку промислової сфери.

Управління виробництвом на будь-якому рівні – це, безумовно, складний процес. За межами підприємства, керівник має передбачити зміну ринкової ситуації, виробляти продукцію вищої якості, забезпечувати поставку, визначати ціни з урахуванням умов конкуренції та, головне, навчитися формувати канали збуту виготовленої продукції. У внутрішній політиці управління підприємством будь-який керівник має прагнути до збільшення продуктивності праці шляхом поліпшення планування, більш ефективної організації та автоматизації виробничих процесів. Головне при цьому – відновлення технологій і широке використання наукових розробок. Активізації інноваційної діяльності в аграрному секторі України немає альтернативи. Усе це формує конкурентоспроможність будь-якого підприємства і виробництва ним продукції на внутрішньому та світових ринках.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні й практичні аспекти інноваційного розвитку аграрного сектору знайшли відображення в працях вітчизняних учених-економістів П.Т. Саблука, М.І. Кісіля, В.Г. Андрійчука, Б.К. Супіханова, М.А. Хвесика та інших. Однак проблеми інноваційного розвитку аграрного сектору потребують подальшого дослідження. Доцільно звернути увагу на інноваційний ресурс, забезпечення стійкості конкурентоспроможності й конкурентних переваг аграрного сектору.

Постановка завдання. Основними цілями дослідження є вивчення стану і динамічних змін у розвитку сільськогосподарського виробництва, розгляд інновацій як ресурсу підвищення конкурентоспроможності підприємств аграрного сектору на основі формування відповідних обсягів інвестицій.

Виклад основного матеріалу дослідження. Підвищення конкурентоспроможності аграрного сектору економіки України є стратегічною проблемою. Без забезпечення конкурентоспроможності та стійкості конкурентних переваг аграрних підприємств і продовольчих товарів на регіональних і міжнародних ринках неможливо досягти сталого розвитку аграрного сектору. Конкуренція розкриває потенціал суб'єктів аграрного ринку й виконує важливу функцію постійного рушія розвитку сільськогосподарського виробництва.

Ефективне реформування аграрного сектору економіки відбувається на основі активізації інвестиційної діяльності та зростання обсягів інвестицій, які в свою чергу акумулюють державний, приватний і змішаний капітал, забезпечують доступ до сучасних агротехнічних технологій. На державному рівні інвестиційна привабливість країни є базовим критерієм, на основі якого формується інноваційна стратегія та інвестиційна політика підприємств і держав в цілому.

Світовий досвід також свідчить, що конкуренція проходить такі етапи розвитку: перший – конкурентні переваги забезпечуються за рахунок значного надлишку базових ресурсів (природних, некваліфікованої й напівкваліфікованої робочої сили); другий – конкурентні переваги забезпечуються за рахунок значних інвестицій; третій – головну роль у конкуренції відіграють інновації. Нині в розвинених країнах конкуренція вже давно увійшла в інноваційний етап розвитку в усіх галузях, в тому числі й аграрному секторі. Безперечно, в аграрному секторі велике значення мають базові ресурси, але конкурентні переваги, побудовані тільки на базових факторах, нестійкі. Тому в аграрному секторі, розвинені країни використовують, перш за все, інновації [1].

Інноваційний розвиток аграрних підприємств залежить від того, які економічні процеси здійснюються в аграрному виробництві. Останніми роками економічний стан сільського господарства значно поліпшився, сформувалася ринкова інфраструктура виробничих і соціально-економічних відносин між товаровиробниками та державою, розширили свої позиції ринки збуту сільськогосподарської продукції. Все це в свою чергу вплинуло на кінцеві результати виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських підприємств України.

За попередніми підсумками фінансово-господарської діяльності сільськогосподарських підприємств, більшість видів сільськогосподарської продукції були рентабельними. В системі ринкового механізму господарювання рентабельності належить одне з центральних місць.

Так, за попередніми даними держкомстату у 2010 р. сільськогосподарськими підприємствами отримано позитивний результат як у рослинництві, так і в тваринництві. Рівень рентабельності рослинництва становив 27,2% проти 13% у 2009 р. Значно кращий результат, ніж у 2009 р., отримано від вирощування соняшнику і овочів відкритого ґрунту. Рентабельність виробництва соняшнику зросла з 39,7% у 2009 р. до 46,6% у 2010 р., овочів відкритого ґрунту – з 11% до 36,1%. У 2010 р. стало рентабельним виробництво зернових та зернобобових культур – 8,3% проти 5,4% збитковості у 2009 р.

Рівень рентабельності тваринництва в 2010 р. становив 24,3% проти 15% в 2009 р. Порівняно з 2009 р. підвищилась рентабельність яєць курячих – з 15,7% до 49,3%. Прибутковим стало виробництво молока – 17,2% проти 4,3% збитковості в 2009 р., м'яса птиці – 3,4% проти мінус 35,4%.

У 2010 р. зменшилась збитковість виробництва м'яса великої рогатої худоби, яка становила мінус 38,6% проти мінус 46,4% у 2009 р., овець і кіз – мінус 24,1% проти мінус 51,1%.

В 2010 маркетинговому році українські постачальники займали передові місця в розрізі зовнішньої торгівлі. Україна є найбільшим експортером продукту соняшника у світі. На даний момент вона постачає 53 % всіх світових обсягів олії. На другому місці – Аргентина (19 %), на третьому – Росія (11 %). Україна також займає одне із провідних місць з продажу зернових культур. За даними 2010 р. вона на сьомому місці після США, ЄС, Аргентини, Канади, Росії, Австралії. При цьому аналітики стверджують, що рік від року українці наполегливо збільшують обсяги продаж і в майбутньому увійдуть у п'ятірку найкращих країн. Вже сьогодні Україна займає перше місце з продажу ячменю, четверте місце з продажу кукурудзи. На 2010-2011 рр. планується, що українські виробники продадуть біля 7 млн. тон пшениці, 5,5 млн. тон ячменю та 5,5 млн. тон кукурудзи [4].

Враховуючи вагомий виробничий потенціал у сільському господарстві, можна одержати позитивний фінансовий результат, оскільки інвестори, вкладаючи свої ресурси, розраховують та максимальну продуктивність та рентабельність сільськогосподарського виробництва.

Активна економічна діяльність підприємств певною мірою залежить від обсягів і форм інвестицій, які формують виробничий потенціал та визначають конкурентоспроможність на продуктивних ринках. Необхідність залучення інвестиційних ресурсів у сільськогосподарські підприємства зумовлюється гострою проблемою в оновленні матеріально-технічної бази, що дасть можливість збільшити обсяги виробництва, підвищити продуктивність, виробляти конкурентну продукцію, поліпшити умови праці.

Нині більшість вітчизняних аграрних підприємств неспроможні виробляти високоякісну й конкурентоспроможну продукцію. Вони мають застарілий машино-тракторний парк, значна частина старої техніки списується, а придбати нову не завжди мають можливості через високі ціни.

Відсутність додаткових коштів в агроформуваннях, катастрофічне моральне і матеріальне старіння їх матеріально-технічної бази, негативно впливає на формування амортизаційного фонду, що є одним із джерел інвестування, так за 2000-2010 рр. вартість основних засобів у сільськогосподарських підприємствах зменшилася більш ніж у двічі, а ступінь зносу основних засобів у 2010 році зріс до 59%, в той час коли в 2000 р. не перевищував 35%, обмеженість доступу до кредитів (в 2010 році аграріями було отримано пільгових кредитів на суму 2,55 млрд. грн., їх частка по відношенні до 2009 р. становила лише 22,5%, а обсяги залучених кредитів зменшилися на 65% в той час коли сума вимог банків за кредити збільшилася в 1,8 разів), та низький рівень державної підтримки не дають аграріям фінансової можливості

для сприяння інноваційному розвитку що лежить в основі конкурентної стратегії розвитку.

Очевидним є той факт, що для відтворення технічного потенціалу сільськогосподарського виробництва до оптимального рівня в найближчій перспективі необхідно щорічно інвестувати на придбання нових технічних засобів значну частину коштів., адже погіршення експлуатаційних характеристик сільськогосподарської техніки призводить до зниження якості польових робіт, внаслідок цього в 2-5 разів збільшуються періоди їх виконання, зростають виробничі витрати підприємств. Ріст навантаження на одиницю техніки (за 2000-2010 рр. навантаження на 1 наявний комбайн збільшилося з 368,6 до 400,9 га) призводить до збільшення тривалості періоду збирання врожаю, а також до росту його втрат. Все це, в кінцевому підсумку негативно позначається на собівартості продукції й рентабельності виробництва [2].

На нашу думку, передумовою ефективного функціонування сільського господарства у відкритому конкурентному середовищі при прискоренні глобалізаційних та інтеграційних процесів у економічній сфері є залучення інвестиційних проектів у сучасні інноваційні технології виробництва, що в основному спрямовані на модернізацію, ресурсо- і енергозбереження, зниження витрат, розвиток науково-технічного та інтелектуального потенціалу сільськогосподарських товаровиробників.

Проаналізувавши основні джерела інвестування, найбільш оптимальними, на нашу думку, в нинішніх економічних умовах, що сприяли б розвитку сільськогосподарських підприємств, є лізингові технології та лізингові поставки техніки селу які підтримуються державою, що покликані створити прийнятні умови для впровадження, ефективного використання сучасної прогресивної техніки й технології, поповнення та оновлення наявного парку машин і механізмів аграрних підприємств. Для вирішення проблеми кредитування сільськогосподарських підприємств в Україні необхідно створити подібну до європейських моделей систему кредитної кооперації, що дозволяють одержати кредитні ресурси у комерційних банках або центральному кооперативному банку.

Останнім часом в Україні набуває поширення такий вид банківського кредитування, як форфейтинг – кредитування постачальника шляхом купівлі векселів чи інших боргових зобов'язань. Для сільськогосподарських підприємств переваги його у першу чергу пов'язані із повним перенесенням валютних, комерційних, політичних переказних та інших видів ризику на форфейтера (банк), що робить форфейтування найкращим видом кредиту [3].

Важливою є також державна підтримка у сфері справляння податку через механізм звільнення від оподаткування тієї частини прибутку, яку аграрні підприємства витрачають на модернізацію. Даний механізм вже частково використовується окремими країнами ЄС.

Зниження ризиковості інноваційних проектів досить ефективно досягається шляхом залучення вітчизняних та іноземних інвесторів. Найбільш привабливими та прибутковими сферами в аграрному секторі економіки для іноземних інвесторів є впровадження високопродуктивних технологій вирощу-

вання сільськогосподарських культур та утримання худоби і птиці на екологічній основі.

Отже, кожне з джерел формування інвестиційних ресурсів у сільському господарстві має важливе значення і практичне застосування, тому вдосконалення системи інвестування сільського господарства можливе за рахунок комплексного використання наявних джерел та оптимізації їхньої структури. Підвищення ефективності їх використання, поліпшення структури й напрямів інвестиційного забезпечення, направлення коштів на застосування новітніх технологій і техніки сприятиме поліпшенню результатів діяльності аграрної галузі країни.

Висновки. В основі інноваційної стратегії підприємства має бути створення та розвиток інноваційного потенціалу реалізація якого забезпечуватиме стійкі конкурентні переваги суб'єкта господарювання, які ґрунтуються на впровадженні інновацій за рахунок привабливих для аграрного підприємства джерел інвестування. Основним напрямком даної стратегії є впровадження інновацій, спрямованих на раціональне використання ресурсів, скорочення витрат (конкуренція на основі лідерства у витратах є однією із найбільш оптимальних стратегій враховуючи нестійку політичну та економічну ситуацію в країні), та підвищення якості продукції на основі виробництва органічно чистої продукції. Вище перелічене, при ефективній інвестиційній політиці сьогодні, забезпечить аграріям довгостроковість конкурентних переваг та стабільність прибутків в майбутньому.

Література:

1. Чабан В.Г. Інновації як умова підвищення конкурентоспроможності аграрного сектору / В.Г. Чабан // Економіка АПК. – №7. – 2006. – С. 68-71.
2. Лаврук В.В. Розвиток та інвестування сільськогосподарського виробництва України / В.В. Лаврук // Економіка АПК. – №2. – 2010. – С. 88-95.
3. Сирцева С.В. Фінансово-кредитне забезпечення інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств України / С.В. Сирцева // Економічний простір : Збірник наукових праць. – №33. – Дніпропетровськ: ПДАБА, 2010. – С. 258-264.
4. Українське національне інформаційне агентство // [http:// www.ukrinform.ua](http://www.ukrinform.ua).

УДК 331.101.3

СОЦІАЛЬНІ НОРМАТИВИ ТА СОЦІАЛЬНІ СТАНДАРТИ ЩОДО УМОВ ПРОЖИВАННЯ В СІЛЬСЬКІЙ МІСЦЕВОСТІ

Ляшенко О.А., к.е.н., Дуброва Н.П., к.е.н.

Дніпропетровський державний аграрний університет

Проаналізовано проблеми щодо використання соціальних нормативів та стандартів в сільській місцевості. Розроблено програму соціального розвитку Великоновосілівської селищної ради Великоновосілівського району Донецької області до 2015 р.

Analysis of problems concerning the use of social norms and standards in rural areas. A program of social development Velykonovosil'kivskoyi village council Velykonovosil'kivskoho region Donetsk region by 2015.

Постановка проблеми. Існування якісної системи соціальних стандартів та гарантій є ознакою ефективної соціальної політики, яка має передбача-